

คัมภีร์อุปาสิกขนาลังการ : การปริวรรต การแปล และวิเคราะห์
Upasakājanālangkāra: Transliteration, Translation and Analysis

ธานี สุวรรณประทีป, Thanee Suwanprateep¹

พระศรีสุทธิเวที, Phrasrisuttivetee²

พระภาวนาพิศาลเมธี วิ. Phrapawanapisanmethi³

E-mail: thane.suw@mcu.ac.th

Received: February 9, 2022 Revised: March 6, 2022

Accepted: March 6, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคัมภีร์อุปาสิกขนาลังการ ซึ่งได้พรรณานิยายเรื่องหลักการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงามของอุบาสก-อุบาสิกา ในฐานะเครื่องประดับตกแต่งที่งดงามของชาวพุทธ ประพันธ์โดยพระภิกษุทอานันทมหาเถระ ชาวสิงหล ฉบับหอสมุดแห่งชาติโบราณเลขที่ 3689/ข/1-3 ต. 18 ข. 2 มี 3 ผูก จัดเรียงโครงสร้างเนื้อหาเป็นหมวดหมู่ 9 หมวด ซึ่งมีคุณค่าด้านวรรณกรรม ความรู้ วัฒนธรรม มารยาทของชาวพุทธที่ต้องอนุรักษ์และเผยแพร่เพื่อประโยชน์ต่ออนุชนคนรุ่นหลัง การวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์อุปาสิกขนาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกในสังคมไทย พระภิกษุทอานันทมหาเถระ ได้อธิบายข้อประพฤติปฏิบัติตนของอุบาสก-อุบาสิกา ประกอบด้วยหลักกรรม 9 หมวด คือ 1) สรณะ คือ การเข้าถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งสูงสุด 2) ศีล คือ การรักษากิจให้ไม่ปดทีกายกรรม เป็นต้น 3) อุดงค์ คือ การปฏิบัติตามข้อวัตรที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต 13 ข้อ 4) สัมมาชีวะ คือ ไม่ควรทำการค้าขาย 5) ประการ เป็นต้น 5) บุญกิริยาวัตถุ 10

¹ สาขาวิชาบาลีพุทธศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม Pali Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa Nakornphathom Campus, Thailand.

² สาขาวิชาบาลีพุทธศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม Pali Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa Nakornphathom Campus, Thailand.

³ สาขาวิชาบาลีพุทธศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม Pali Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa Nakornphathom Campus, Thailand.

ประการ มีการบริจาคทาน เสียสละ เป็นต้น 6) อันตรายิทธิกรรม คือสิ่งที่ทำให้เป็นอันตราย เช่น การว่าร้าย ตีหนิพระอริยเจ้า เป็นต้น 7) โลภียสัมปตติ คือ ทรัพย์สินที่เป็นโลกียะตามที่ตนปรารถนา 8) โลกุตระสัมปตติ คือ สมบัติที่เป็นโลกุตระตามที่ตนปรารถนา 9) เรื่องความสำเร็จแห่งผลบุญ

คำสำคัญ: คัมภีร์อุปาสิกขณาลังการ, การปวิวรต, การแปล, การวิเคราะห์

Abstract

This research article focuses on presenting *Upāsakajanāṅkārā* scripture dealing with explanation of the right discipline and behaviors of Buddhist laities compared with great ornament and jewels. It was composed by Ven. Bhadanta Anandamahathera, a Sinhalese Bhikkhu. The registered number of *Upāsakajanāṅkārā* scripture containing 3 ties has been arranged its content into 9 sections containing of great value of literacy, knowledge, culture and behaviors of Buddhists which should be preserved and promoted for benefits of later generations. The analysis of the said scripture's value in aspect of practical codes for the Buddhists in Thai society showed that Ven. Bhadanta Anandamahathera had given an explanation of the practical code for Buddhist laity in details consisting of 9 sections; 1) *Saraṇa* or Triple Gem reflection in mind as refuge, 2) *Sīla* or moral codes for righteous bodily, verbal actions, 3) *Dhutanga* or 13 austere practices allowed by the Buddha, 4) *Sammā-ājīva* or right livelihood consisting of avoiding 5 types of wrong business etc., 5) *Puññakiriyaṅvatthu* or bases of 10 meritorious actions such as charity etc., 6) *Antarāyikadhamma* or the dangers such as slander, blaming those Noble One etc., 7) *Lokiyasampatti* or the wished worldly wealth, 8) *Lokuttarasampatti* or the self-wished transcendent property, and 9) the merit accomplishment.

Keywords: Upāsakajanāṅkārā, Transliterate, Translation, Analysis



1. บทนำ

คัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์ที่ประมวลหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยได้แบ่งย่อยลงไปเป็น 3 ปิฎก คือ พระวินัยปิฎก ประมวลพุทธพจน์หลักคำสอนทางพระวินัย พระสุตตันตปิฎก ประมวลพุทธพจน์หลักคำสอนทางพระสูตร และพระอภิธรรมปิฎก ประมวลพุทธพจน์หลักคำสอนทางพระอภิธรรม อันเป็นที่ประมวลพระพุทธพจน์และเป็นที่รวมไว้ซึ่งคำสอนของพระพุทธเจ้าเรียกว่า นวังคสัตตทูลาสน⁴

คัมภีร์อรรถกถา⁵ เป็นคัมภีร์ที่ทำหน้าที่อธิบายบทที่มีเนื้อความซับซ้อนในพระไตรปิฎกให้ชัดเจนขึ้นตลอดจนอธิบายวาทะต่าง ๆ ที่เรียกว่า ปกิณณกเทศนา เริ่มมีปรากฏตั้งแต่สมัยพุทธกาลเป็นต้นมา สมดังคำที่พระธรรมपालเถระนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาแห่งอินเดียได้ ซึ่งมีชีวิตอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 16 กล่าวไว้ว่า อรรถกถาที่พระสังคีติกจารย์ร้อยกรองไว้ เมื่อคราวปฐมสังคายนา คืออรรถกถาที่มีมาตั้งแต่สมัยที่พระผู้มีพระภาคทรงพระชนม์อยู่⁶ อรรถกถานั้นแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

(1) พุทธสังวัณณิตะ เป็นคำอธิบายไขความที่พระพุทธองค์ทรงแสดงด้วยพระองค์เอง เรียกอรรถกถาประเภทนี้ว่า ปกิณณกเทศนา⁷

(2) อนุพุทธสังวัณณิตะ เป็นคำอธิบายไขความที่พระสาวกทั้งหลายมีพระอัครสาวกเป็นต้น ซึ่งเป็นผู้ตรัสรู้ตามจนได้นามว่าอนุพุทธะอธิบายไว้⁸

คัมภีร์อุปาสิกขณาลังการ เป็นคัมภีร์ที่อธิบายหลักปฏิบัติของอุปาสิก-อุปาสิกขา แสดงถึงเครื่องประดับตกแต่งสำหรับอุปาสิก-อุปาสิกขา เป็นคัมภีร์ที่มีภาษาที่สละสลวยง่าย ๆ ผู้แต่งไม่ได้เน้นเชิงวิเคราะห์แบบอรรถกถาที่ใช้ในปัจจุบันเท่าใดนัก ความชัดเจนทางด้านการแสดงออก ความเรียบง่ายของเสียงและความไพเราะสละสลวยของเนื้อหา ในคาถาที่ผู้ประพันธ์ได้นิพนธ์โดยเฉพาะในช่วงสุดท้ายของแต่ละบท ได้แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งไม่ใช่เป็นผู้มีความชำนาญในด้านหลักธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้มีทักษะในการแต่งบทประพันธ์ชั้นยอดอีกด้วย บางครั้งภาษาบาลีที่ใช้ในความหมายของ

⁴ คำสอนของพระพุทธเจ้าประกอบด้วยองค์ 9 คือ สุตตะ เคยย เวชยการณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัมมมมะ และเวทลลสะ; วิ. มหา. (บาลี) 1/7/13, ม.ม. (บาลี) 12/277-279 / 267-269, อง.ปญจก. (บาลี) 22/89-99.

⁵ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 โบราณอรรถกถา กลุ่มที่ 2 อภินวอรรถกถา.

⁶ ปฐมสังคีตีย ยะ อญฺจกถา สังคีตาทิ วจเนน สา ภควโต ธรรมานกาลปิ อญฺจกถา สัมมุชติ; อภ. ปญจ.อนญฺจก. (บาลี) 1/13.

⁷ ตตฺถ ตตฺถ ภควา ปวตฺติตา ปกิณณกเทศนาเยว หิ อญฺจกถา. สารตฺถ.ญฺจก. (บาลี) 1/27.

⁸ ที.ล.อ. (บาลี) 1/1.

สันสกฤตและบางครั้งภาษาสันสกฤตที่ถูกใช้ในรูปแบบของภาษาบาลี และบางครั้งคำที่มีสมาสยวได้ถูกใช้ในรูปแบบของกาพย์ทางสันสกฤต แสดงให้เห็นว่าผู้ประพันธ์มีความรู้อย่างลึกซึ้งไม่ใช่เฉพาะในภาษาบาลีและหลักพุทธศาสนาเถรวาทเท่านั้นแต่ยังมีความรู้แตกฉานในเรื่องของภาษาสันสกฤตและระบบแนวคิดของอินเดียอื่นๆ ซึ่งมีหลักฐานปรากฏชัดอยู่ในบทที่ 9 ของคัมภีร์อุปาสิกขณาลังการ

การรจนาคัมภีร์อุปาสิกขณาลังการ ถือเป็นการเขียนคัมภีร์วิสุทธิมรรคของท่านพุทธโฆษาจารย์ ที่แตกต่างกันคือแทนที่จะใช้คาถาจากพระไตรปิฎกเป็นตัวหลัก แต่ผู้รจนาก็ได้แต่งเนื้อความสั้นๆ ว่า “ด้วยเหตุนี้ สวากฝายคฤหัสถ์ทั้งอุปาสิกและอุปาสิกาททั้งหลาย และผู้ถือเอาพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง และดำรงตนอยู่ในหลักศีลธรรม และขัดเกลาจิตใจตัวเองให้บริสุทธิ์โดยการปฏิบัติทำอย่างเหมาะสม มีเรื่องการค้าขายที่ไม่ถูกต้อง 5 อย่าง เข้าถึงภาวะของสวากผู้บริสุทธิ์เป็นต้นโดยนำชีวิตให้ดำรงอยู่ตามทำนองคลองธรรม และความยุติธรรม เต็มเต็มชีวิตประจำวัน หลักธรรม 10 ประการของการประพฤติ ไม่ประพฤติทารุณกรรม สามารถที่จะดำรงชีวิตให้ประสบความสำเร็จทั้งในโลกนี้และ โลกุตระได้”⁹

ประวัติผู้แต่งคัมภีร์อุปาสิกขณาลังการไม่ได้ระบุแน่ชัดถึงวันเวลาที่แต่งและผู้แต่ง แต่อย่างไรก็ตามมีความเข้าใจว่าผู้แต่งคือพระอานนท์แห่งเกาะศรีลังกาซึ่งชื่อผู้แต่งหรือบ้านโนนนี้มีชีวิตอยู่รุ่นเดียวกัน พระอานนท์ ซึ่งเป็นผู้แต่งคัมภีร์มูลฎีกา ซึ่งเป็นฎีกาอรรถกถาของคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎกของพระพุทธโฆษาจารย์ คัมภีร์นี้มักเรียกว่า ปรมัตถุปกาสินี ซึ่งได้รับคำขอรับรองโดยพระธัมมิตตะ¹⁰ คัมภีร์ลัทธิมสังคหะ (14 A.C.) ระบุว่า คัมภีร์มูลฎีกา และอนุฎีกา ถูกรจนารขึ้นในสมัยพระเจ้าปารกกรมพาหุ ที่ 1 (ค.ศ. 1153-1186) ผู้แต่งคัมภีร์อุปาสิกขณาลังการ คือพระอานนท์ ผู้ซึ่งเป็นผู้แต่งคัมภีร์มูลฎีกา ผู้แต่งคัมภีร์มูลฎีกาเป็นชาวอินเดียโดยกำเนิด ในขณะที่ผู้แต่งคัมภีร์อุปาสิกขณาลังการเป็นชาวสิงหล ยิ่งกว่านั้นคัมภีร์อุปาสิกขณาลังการ ยังระบุถึงคัมภีร์สารัตถทีปนีของพระสารีบุตรและยังอ้างอิงคำจากคัมภีร์อภิธัมมัตถวินาสินี และคัมภีร์อภิธัมมัตถวินาวิณี จึงสันนิษฐานว่า พระภิกษุอานันทะ ซึ่งเป็นผู้ประพันธ์คัมภีร์อุปาสิกขณาลังการ หลังการเป็นพระเถระแห่ง อุทัมพรคิริ มีการเชื่อมโยงกับพระภิกษุฝ่ายอรัญญิกและได้เริ่มงานกิจการทางพระพุทธศาสนาในต่างประเทศระหว่างช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 12 และนั่นท่านก็ได้เขียนงานที่ขึ้นมาระหว่างการรัชสมัยของพระเจ้าบรมวงศ์ที่ 1 หลังจากการประพันธ์สารัตถทีปนีเป็นเอกของพระสารีบุตรและอภิธัมมัตถวินาสินีและอภิธรรมณัฐฎีกาวิณีของพระสุมังคละ

คัมภีร์อุปาสิกขณาลังการ ฉบับภาษาบาลีอักษรขอมเป็นต้นฉบับในการปริวรรตเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย ท่านรจนาเป็นร้อยกรองผสมร้อยแก้ว อธิบายข้อปฏิบัติของอุปาสิก-อุปาสิกาท 9 หัวข้อ คือ

⁹ Ch.II, 1

¹⁰ G.P. Malalasekera, The Pali Literature of Ceylon, (London: 1928) หน้า 210.

- | | |
|--------------------------|----------------------------------|
| 1. สรณนิทเทศ | อธิบายเรื่องสรณะที่พึง |
| 2. สีสณนิทเทศ | อธิบายเรื่องศีล |
| 3. ชุตตนิทเทศ | อธิบายเรื่องการถืออุตุวงศ์ |
| 4. อาชีวนิทเทศ | อธิบายเรื่องการเลี้ยงชีพ |
| 5. ทสปัญญุกิริยานิทเทศ | อธิบายเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 10 |
| 6. อนุตตรายกรรมมณินิทเทศ | อธิบายเรื่องสิ่งที่ทำอันตราย |
| 7. โลเกียสสัมปัตตินิทเทศ | อธิบายเรื่องสมบัติอันเป็นโลกียะ |
| 8. โลกุตระสัมปัตตินิทเทศ | อธิบายเรื่องสมบัติอันเป็นโลกุตตร |
| 9. ปุญญผลสาธกนิทเทศ | อธิบายเรื่องความสำเร็จแห่งผลบุญ |

ส่วนคัมภีร์อุปาสิกขนาลังการซึ่งเป็นคัมภีร์ในกลุ่มที่อธิบายหลักปฏิบัติของอุปาสิก - อุปาสิกกาผู้ต้องการจะศึกษาหลักของพระพุทธศาสนา โดยได้ตั้งหัวข้ออธิบาย 9 เรื่อง คัมภีร์อุปาสิกขนาลังการนี้แม้ว่าจะเป็นคัมภีร์ที่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา สำหรับในประเทศไทยยังไม่มีผู้แปลเป็นภาษาไทย จะมีอยู่ก็เพียงเป็นรูปของภาษาบาลีอักษรขอมเท่านั้น เพราะเหตุที่คัมภีร์นี้เป็นคัมภีร์ที่แต่งขึ้นมาอธิบายขยายความข้อปฏิบัติของอุปาสิก-อุปาสิกกา เพื่อให้มีเนื้อความชัดเจนเข้าใจง่ายยิ่งขึ้น และง่ายต่อการปฏิบัติ อีกทั้งทางด้านเนื้อหา ไวยากรณ์ ความสัมพันธ์ และความอสังการ ภาษาบาลีที่ท่านแต่งไว้นั้น มีคุณค่าต่อการศึกษาภาษาบาลีเป็นอย่างมาก และเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พระธรรมวินัย แก่อนุชนรุ่นหลังผู้ที่มีศรัทธาศึกษาในพระพุทธศาสนาสืบๆ ไป ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ฉะนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะอนุรักษ์ไว้ และแปลเป็นภาคภาษาไทย

2. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์อุปาสิกขนาลังการในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้าง เนื้อหา ลักษณะการประพันธ์ สำนวนภาษา และการจารลงใบลาน
2. เพื่อปริวรรตคัมภีร์อุปาสิกขนาลังการจากต้นฉบับภาษาบาลีอักษรขอมเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์อุปาสิกขนาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุปาสิกอุปาสิกกาในสังคมไทย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “คัมภีร์อุปาสิกขนาลังการ : การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์” ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาประมวลองค์ความรู้เนื้อหาคัมภีร์อุปาสิกขนาลังการ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีวิธีดำเนินการศึกษา ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์อุปาสิกขนาลังการในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้าง เนื้อหา ลักษณะการประพันธ์ สำนวนภาษา และการจารลงใบลาน

2. การปริวรรตคัมภีร์อุปาสกชนาลังการจากต้นฉบับภาษาบาลีอักษรขอมเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย
3. ศึกษาคัมภีร์อุปาสกชนาลังการที่จารจารึกด้วยบาลีอักษรขอมปริวรรตให้เป็นบาลีอักษรไทยและแปลเป็นภาษาไทย
4. วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์อุปาสกชนาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกอุบาสิกาในสังคมไทย
5. สรุปและนำเสนอ

4. สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยภายใต้กรอบวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการวิจัยมาทั้งหมด ผู้วิจัยได้พบผลการวิจัยดังนี้

1. วิเคราะห์คัมภีร์อุปาสกชนาลังการในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้าง เนื้อหา ลักษณะการประพันธ์ ลำนวนภาษา และการจารลงใบลาน

วิเคราะห์คัมภีร์อุปาสกชนาลังการในด้านประวัติผู้เรียบเรียง โครงสร้าง เนื้อหา ลักษณะการประพันธ์ ลำนวนภาษา และการจารลงใบลาน คัมภีร์อุปาสกชนาลังการเป็นคัมภีร์ว่าด้วยเครื่องประดับตกแต่งอุบาสกอุบาสิกา อธิบายเรื่องเกี่ยวกับเครื่องประดับ เช่น ที่พึงที่ระลึก ศิล เป็นต้น คัมภีร์อุปาสกชนาลังการฉบับหอสมุดแห่งชาติเป็นภาษาบาลีอักษรขอม มีจำนวน 3 ผูก รวบรวมเนื้อความอธิบายถึงเครื่องประดับของอุบาสก รจนาโดยพระอานันทะ พระเถระชาวศรีลังกา อยู่ ณ อภัยคีรีวิหาร แห่งประเทศศรีลังกา

คัมภีร์อุปาสกชนาลังการที่นำมาในการปริวรรตเป็นฉบับหอสมุดแห่งชาติ ใบลานเลขที่ 3689/ข/1-3 ต. 18 ข. 2 มี 3 ผูก อักษรขอม ภาษาบาลี เส้นจารหน้าละ 5 บรรทัด พระยาศรีสหเทพสร้าง ฉบับลงชาด ไม่ปะกับทาสชาดเขียน รวมอยู่อยู่กับเลขที่ 3687 /ก ขุทฺทกนิกาย มีลายเส้นปรากฏชัดเจน และสามารถขยายได้ จึงสะดวกในการปริวรรต มีจัดเรียงโครงสร้างเนื้อหาเป็นหมวดหมู่ 9 หมวดหมู่ คือ โครงสร้างเนื้อหาของคัมภีร์ประมาณ 9 หมวด ได้แก่ 1. สรณนิทเทศ อธิบายเรื่องสรณะที่พึง 2. สิลนิทเทศ อธิบายเรื่องศีล 3. ชุตตคนิทเทศ อธิบายเรื่องการถืออุตุ 4. อาชีวนิทเทศ อธิบายเรื่องการเลี้ยงชีพ 5. ทสปัญญุกิริยานิทเทศ อธิบายเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 10 6. อนตรายกรรมมณินิทเทศ อธิบายเรื่องสิ่งที่ทำอันตราย 7. โลเกียสัมปัตตินิทเทศ อธิบายเรื่องสมบัติอันเป็นโลกียะ 8. โลกุตระสัมปัตตินิทเทศ อธิบายเรื่องสมบัติอันเป็นโลกุตระ 9. ปุญญผลสาธกนิทเทศ อธิบายเรื่องความสำเร็จแห่งผลบุญ มีลักษณะการประพันธ์ 2 อย่างคือ 1) แบบร้อยแก้ว เป็นการดำเนินเรื่องตามธรรมดา 2) แบบร้อยกรอง เรียกว่าคาถาบ้าง เรียกว่า ฉันท์ หรือ ฉันทลักษณ์ ในคัมภีร์อุปาสกชนาลังการเป็นปฐยาวัตร

การจารลงใบลานของคัมภีร์อุปาสกชนาลังการ แบ่งออกเป็น 1) การเตรียมใบลานจารหนังสือ 2) การคัดเลือกกลานมาใช้จารหนังสือ 3) การอบใบลาน การจารหนังสือบนใบลานตามแบบ

โบราณนั้น ใช้หลักจารเขียน หรือเรียกกันเป็นสามัญว่า จาร ตัวหนังสือให้เป็นรอยลึกลงในเนื้อลาน รูปอักษรที่เขียนด้วยวิธีจารเรียกว่า เส้นจาร คือ 1) การจารใบลาน 2) เครื่องมือประกอบการจารใบลาน 3) อุปกรณ์ที่ใช้ในการจาร 4) อักษรบอกองค์กา หรืออักษรที่ใช้บอกหน้าของหนังสือใบลาน ใช้พยัญชนะในภาษาบาลี ซึ่งมีอยู่ 33 ตัว คือ ก ข ค ง จ ฉ ช ฌ ญ ฎ ฏ ฐ ท ฒ ณ ต ถ ท ธ น ป ผ พ ภ ม ย ร ล ว ส ห ฬ อ 5) การลบใบลาน ส่วนการเก็บรักษาคัมภีร์ใบลานแต่ละเรื่อง จะมีความสั้นยาวของเนื้อเรื่องไม่เท่ากันเช่น คัมภีร์สุจิตตาลังการ ใบลานเลขที่ 3689/ข/1-3 ต. 18 ข. 2 มี 3 ผูก อักษรขอม ภาษาบาลี เส้นจารหน้าละ 5 บรรทัด พระยาศรีสหเทพสร้าง ม.ป.ป ฉบับลงชาดไม้ประทับทาสาดเขียน รวมอยู่อยู่กับเลขที่ 3689 /ก ขุททกนิกาย ซึ่งหอสมุดแห่งชาติเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี เพราะเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมพระอภิธรรมที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาในรูปของบาลีอักษรขอมสมัยโบราณซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ และการเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี เพื่อเป็นประโยชน์ต่ออนุชนคนรุ่นหลังต่อไป

2. การปริวรรตคัมภีร์อุปาสิกขาลังการจากต้นฉบับภาษาบาลีอักษรขอมเป็นภาษาบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย

ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรตคัมภีร์อุปาสิกขาลังการ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ จำนวน 3 ผูก จากบาลีอักษรขอมมาเป็นบาลีอักษรไทย คือ ปริวรรตคัมภีร์อุปาสิกขาลังการจากบาลีขอมเป็นบาลีอักษรไทยผูกที่ 1 ปริวรรตคัมภีร์อุปาสิกขาลังการจากบาลีขอมเป็นบาลีอักษรไทยผูกที่ 2 ปริวรรตคัมภีร์อุปาสิกขาลังการจากบาลีขอมเป็นบาลีอักษรไทยผูกที่ 3 และผู้วิจัยได้ทำการแปลคัมภีร์อุปาสิกขาลังการที่เป็นบาลีอักษรไทยให้เป็นภาษาไทยทั้งหมด จำนวน 3 ผูก คือ แปลคัมภีร์อุปาสิกขาลังการจากเป็นบาลีไทยเป็นภาษาไทยผูกที่ 1 แปลคัมภีร์อุปาสิกขาลังการจากเป็นบาลีไทยเป็นภาษาไทยผูกที่ 2 และแปลคัมภีร์อุปาสิกขาลังการจากเป็นบาลีไทยเป็นภาษาไทยผูกที่ 3 เสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว

3. วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์อุปาสิกขาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุปาสิกขาในสังคมไทย

วิเคราะห์คุณค่าของคัมภีร์อุปาสิกขาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุปาสิกขาในสังคมไทย โดยพระภิกษุทันตอานันทมหาเถระชาวลึงหล ผู้แต่งคัมภีร์อธิบายข้อปฏิบัติตนของอุปาสิก 9 หัวข้อ คือ

(1) คุณค่าคัมภีร์อุปาสิกขาหลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุปาสิก พระภิกษุทันตอานันทมหาเถระชาวลึงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุปาสิกและอุปาสิกขาข้อที่ 1 ว่า อุปาสิก-อุปาสิกขา เป็นผู้ถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ เพราะผู้ที่ตรัสรู้จะทั้งหลาย พระพุทธเจ้า เปรียบเหมือนนายสารถิชนดี ถึงพระธรรมว่าเป็นสรณะ เพราะดำรงรักษาทำผู้ที่บรรลุมรรค ทำให้แจ้งนิโรธ ปฏิบัติตามคำพร่ำสอน ไม่ให้ตกไปในอบายทุกข์ พระธรรม เปรียบเหมือนอุบายที่ใช้ฝึกม้าอาชาไนย ถึงพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ เพราะฆ่าหรือกำจัดกิเลสความเร่าร้อนได้โดยชอบด้วยมรรคและผลนั้นๆ ด้วยอำนาจกำจัดและสงบระงับไว้ได้ พระสงฆ์ เปรียบเหมือนฝูงม้าอาชาไนยที่ได้รับการฝึกฝนดีแล้ว

และเพราะการถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งยอมได้ฐานะ 10 ประการ คือ อายุทิพย์ วรรณะทิพย์ สุขทิพย์ ยศทิพย์ อธิปไตยทิพย์ รูปทิพย์ เสี่ยงทิพย์ กลิ่นทิพย์ รสทิพย์ สัมผัสทิพย์ ส่วนอุบาสกและอุบาสิกาผู้ถึงสรณะอย่างต่ำที่สุด จะเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลुพระโสดาบัน

(2) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาศินาหลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกเรื่องศีล พระภทนต์ อานันทมหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกและอุบาสิกาข้อที่ 2 ว่า ศีล คือกิริยาที่รวมเอาไว้อย่างดีซึ่งกรรมในทวารต่างๆ มีกายกรรมเป็นต้น ไม่ให้กระจัดกระจาย โดยความมีระเบียบอันดี คือความเข้าไปรับไว้ เป็นที่รองรับ โดยความเป็นที่ตั้งอาศัยแห่งกุศลธรรมทั้งปวง เช่น ศีล 5 และศีล 8 อันได้แก่ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติดนินทา ไม่พูดเท็จ และไม่ดื่มสุรา และยาเสพติดเป็นต้น ศีล 5 และศีล 8 นี้ย่อมรุ่งโรจน์ จุจพระอาทิตย์ในสรวงทวารที่พ้นจากความมืดหมองทุกชนิด เพราะไม่ให้อาปกรรมมีความโกรธและความผูกโกรธเป็นต้นเกิดขึ้น ฉะนั้น อุบาสกหรืออุบาสิกาผู้มีศีล รักษาศีล 5 หรือ ศีล 8 ทำบุญที่มีสุขเป็นกำไร ไม่ถูกนิรโทษ ดาวยไปยอมเข้าถึงสวรรค์

(3) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาศินาหลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกเรื่องการถืออุตงค์ โดยพระ ภทนต์อานันทมหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกและอุบาสิกาข้อที่ 3 ว่า พระผู้มีพระภาคได้ทรงอนุญาตอุตงค์ 13 ข้อ ที่ได้ชื่อว่า อุตงค์ เพราะกำจัดกิเลสทั้งหลาย ได้ด้วยการสมาทานอุตงค์ที่เหมาะสมไว้สำหรับกุลบุตรทั้งหลาย ผู้สละโลกามิสได้แล้ว ไม่เยื่อใยทั้งในร่างกายและชีวิต มุ่งแต่จะให้อนุโลมปฏิบัติทานเหล่านั้นสำเร็จ สำหรับอุบาสกและอุบาสิกา มีอุตงค์ 2 อย่างที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติคือ 1. เอกาสนิกังคอุตงค์ ได้แก่ รับประทานอาหาร ณ อาสนะเดียวเป็นปกติของอุบาสกนั้น ฉะนั้น อุบาสกนั้นจึงชื่อว่า เอกาสนิกะ ก่อนข้าวในจานใบเดียว อย่างเดียวเท่านั้น เพราะห้ามอาหารจานที่ 2 และมีอาณิสส 7 เช่น มีอาพาธน้อย มีโรคน้อย ร่างกายคล่องแคล่ว แข็งแรง อยู่สบาย 2. ปัตตปิณฑิกังคอุตงค์ ได้แก่ ผู้มีการฉันก่อนข้าวในบาตรเป็นปกติ ห้ามภาชนะที่ 2 การกำจัดความโลภในการฉันอาหาร มีอาณิสส 6 ข้อเช่น บรรเทาตณหาในรสต่างๆ ได้ ละความตะกละเสียได้ เป็นผู้มุ่งแต่ประโยชน์ในอาหาร ไม่ต้องลำบากใจในการรักษาภาชนะ ไม่เป็นผู้สอพลอสำยบริโภคนเป็นต้น

(4) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกาศินาหลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกเรื่องการเลี้ยงชีพ โดยพระภทนต์อานันทมหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกและอุบาสิกาข้อที่ 4 ว่า อุบาสกไม่ควรทำการค้าขาย 5 ประการนี้ คือ 1. การค้าขายคัสตราวุธ 2. การค้าขายสัตว์ 3. การค้าขายเนื้อ 4. การค้าขายของมีนเมา 5. การค้าขายยาพิษ ไม่ทำกรรมกิเลส 4 ประการคือ 1. ไม่ฆ่าสัตว์ 2. ไม่ลักทรัพย์ 3. ไม่ประพฤติดนินทา 4. ไม่พูดเท็จ ไม่ทำบาปกรรมโดยฐานะ (เหตุ) 4 ประการ คือ 1. ไม่ล่าเหยี่ยวเพราะรัก 2. ไม่ล่าเหยี่ยวเพราะชัง 3. ไม่ล่าเหยี่ยวเพราะหลง 4. ไม่ล่าเหยี่ยวเพราะกลัว ไม่ข้องแวะอบายมุข 6 ประการ คือ 1. เสพสุรายาเสพติด 2. เที่ยวกลางคืน 3. ดูการละเล่น 4. เล่นการพนัน 5. คบคนชั่วเป็นมิตร 6. เกียจคร้านทำงาน ละเว้นมิตรเทียม 4 จำพวก คบมิตรแท้ 4 จำพวก และปฏิบัติตามทิศ 6 ผู้ที่จะเป็นอุบาสกแก้วได้ด้วยธรรม 5 ประการ คือ

1. เป็นผู้มืศรัทธา 2. เป็นผู้มืศีล 3. ไม่ถือนมกตต้นข้าว 4. ไม่แสวงหาทักษิณะบุคคลนอกศาสนา
5. ทำอุปัการะในพระพุทธศาสนา ก่อน

(5) คุณค่าคัมภีร์อุปาสิกาสภาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุปาสิกเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ โดยพระภิกษุทอานันท์มหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุปาสิกข้อที่ 5 ว่าบุญกิริยาวัตถุ ธรรม 10 ประการ คือ 1. ทาน 2. ศีล 3. ภาวนา 4. ความประพฤติอ่อนน้อม 5. การชวนชวาย 6. การแผ่ส่วนบุญ 7. การอนุโมทนา 8. การฟังธรรม 9. การแสดงธรรม 10. การทำความเห็นให้ตรง บุญกิริยาวัตถุ 10 ประการนี้ที่ชำระให้หมดจดแล้วด้วยสัมมาทิฏฐิเช่นว่า ทานที่ให้แล้วมีผลเป็นต้น ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก อุปาสิกและอุปาสิกาทั้งหลายผู้มีปัญญา สะสมอยู่ซึ่งกุศล 10 ประการนี้ จะบรรลุถึงแก่นสารแห่งความรุ่งเรืองต่างๆ ในภพทั้งหลาย ละตัณหา ซึ่งเป็นสาเหตุแห่งภพทั้งสิ้นนั้นปราศจากความเศร้าโศก เมื่อความตายมาถึงแล้ว ย่อมได้พบความสงบสุข

(6) คุณค่าคัมภีร์อุปาสิกาสภาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุปาสิกเรื่องสิ่งที่ทำอันตราย โดยพระภิกษุทอานันท์มหาเถระผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุปาสิกข้อที่ 6 ว่า อันตรายกรรกรรมเช่น ผู้ว่าร้าย ผู้ด่า ผู้ติเตียนพระอรียเจ้า คือ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระสาวกของพระพุทธเจ้า โดยที่สุตคฤหัสถ์ผู้เป็นโสดาบัน ด้วยอันติมัตถุหรือด้วยการกำจัดคุณ ชื่อว่าผู้ว่าร้ายพระอรียเจ้า และคนทำอนันตริยกรรม 5 ประการคือ 1. คนฆ่ามารดา 2. คนฆ่าบิดา 3. คนฆ่าพระอรหันต์ 4. คนทำพระโลหิตให้ห้อ 5) คนทำทำลายสงฆ์ให้แตกกัน อุปาสิกและอุปาสิกาพึงละการว่าร้ายพระอรียะด้วยคำที่ไม่จริง ละอนันตริยกรรมเสีย เพราะธรรมกถ่ออันตรายใดที่ห้ามสวรรค์ห้ามมรรคโดยประการอย่างนั้น รู้ธรรมกถ่ออันตรายนั้นด้วยปัญญาอย่างนี้แล้วพึงเว้นเสียเถิด

(7) คุณค่าคัมภีร์อุปาสิกาสภาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุปาสิกเรื่องสมบัติอันเป็นโลกิยะ โดยพระภิกษุทอานันท์มหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุปาสิกข้อที่ 7 ว่า สมบัติหลายอย่างที่เป็นโลกิยะ ได้แก่ 1. คหบดีมหาศาลสมบัติ 2. พรหมณ์มหาศาลสมบัติ 3. กษัตริย์มหาศาลสมบัติ 4. ปเทศราชสมบัติ 5. จักรพรรดิสมบัติ 6. เทวราชสมบัติ โลกิยะสมบัตินี้ ย่อมเป็นที่ปรารถนาของอุปาสิกและอุปาสิกาทั้งหลาย ฉะนั้น อุปาสิกและอุปาสิกาทั้งหลายไม่พึงประมาทในคุณมีศีลเป็นต้น จะได้โลกิยะสมบัติตามที่ตนปรารถนา

(8) คุณค่าคัมภีร์อุปาสิกาสภาชินาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุปาสิกเรื่องสมบัติอันเป็นโลกุตตระ โดยพระภิกษุทอานันท์มหาเถระชาวสิงหล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุปาสิกข้อที่ 8 ว่า สมบัติที่เป็นโลกุตตระ มี 3 ประการคือ 1. สวากโภธิ คือ การตรัสรู้ซึ่งจะทะเล่าสาวกผู้ที่ได้ชื่ออย่างนี้ว่าสาวก เพราะเกิดในที่สุดแห่งการฟังพระสัทธรรมของพระศาสดาแล้วบรรลุธรรม 2. ปัจเจกสัมโพธิ คือ ความเป็นผู้ชำนาญในพละทั้งหลาย ความไม่ผูกพัน การตรัสรู้ซึ่งจะด้วยสัณญญาณ ที่มีความหมายว่าตรัสรู้ธรรมที่พึงตรัสรู้ได้ 3. สัมมาสัมโพธิ คือ เพราะรู้ คือตรัสรู้ธรรมทั้งปวงโดยชอบด้วยพระองค์เอง โลกุตตระสมบัตินี้ ย่อมเป็นที่ปรารถนาของอุปาสิกและอุปาสิกาทั้งหลาย

ฉะนั้น อุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลายไม่พึงประมาทในคุณมีศีลเป็นต้น จะได้โลกุตระสะสมบัติตามที่ตนปรารถนา

(9) คุณค่าคัมภีร์อุปาสกชาลังการที่มีต่อการปฏิบัติตนของอุบาสกเรื่องความสำเร็จแห่งผลบุญ โดยพระภิกษุท้าวหนันทมหาเถระชาวลิทล ผู้แต่งคัมภีร์ได้อธิบายเครื่องประดับของอุบาสกข้อที่ 9 ว่า กุศลธรรมมีศีลเป็นต้นเหล่าใดที่ท่านแสดงไว้อุปาสกชาลังการนี้ แต่ท่านหาได้แสดงอรรถาหรือตัวตนที่เป็นตัวกระทำกุศลธรรมมีศีลเป็นต้นเหล่านั้นไว้ไม่ เมื่อไม่มีตัวตนที่เป็นตัวกระทำ ที่เป็นตัวรับรู้ นั้น กุศลธรรมมีศีลเป็นต้นก็จะมี การที่กุศลธรรมมีศีลเป็นต้นเหล่านั้นไม่มี จะเป็นความไม่มีแห่งวิบากทั้งหลายของกุศลธรรมมีศีลเป็นต้นเหล่านั้นที่เป็นไปเกี่ยวเนื่องกับกุศลธรรมมีศีลเป็นต้น



เอกสารอ้างอิง

ประกาศ สุระเสน, **พระคัมภีร์อนาคตวงศ์ฉบับถ่ายถอด-แปล**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2544.

ประกาศ สุระเสน, **อมตธรรมา อรรถกถาอนาคตวงศ์**, กรุงเทพมหานคร : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2544.

พร รัตนสุวรรณ และคณะ (ปริวรรต), **มลินทพญหปกรณ**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญูญาณ, 2540.

พระปัญญาสามีเถระ, **ศาสนวงศ์หรือประวัติศาสนา**, แปลโดย แสง มนวิฑูร, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2506.

พระมหานามะ, **มหาวงศ์ พงศาวดารลังกาทวีป เล่ม 3 ฉบับหลวงในหอสมุดวชิรญาณ**, แปลโดย พระปริยัติธรรมดา, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทย, 2463.

พระมหาบุรณะ ชาตเมโธ (โพธิ์นอก), **คัมภีร์วิสุทธิมรรคคัคคณฐี : การชำระและการศึกษาวิเคราะห์, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระมหาภิรัฐภรณ์ อัสุมาลี (พินนาวา), **มัลลยวัตถุทีปนี : การตรวจชำระและศึกษาวิเคราะห์, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บาลี)**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2549.

พระมหาสมลักษณ์ คนุสาโร (สาราภิวงศ์), **คัมภีร์สมันตภัททิกา อรรถกถาอนาคตวงศ์ : การแปลและศึกษาวิเคราะห์, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระมหาอุตร สุธุติญาโณ (เกตุทอง), คีษากวีเคราะห์คัมภีร์กัณหาวิตรณีอรรถกถา, **วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
, 2555.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500**. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.

_____. **ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, 2539.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

_____. **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
วิญญาน, 2539.

วิโรจน์ คุ่มครอง, “คัมภีร์สูตรสังคหะ: การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์”, **รายงานการวิจัย,
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, 2559.

สมเด็จพระวันรัต (แกว่), **สังคีตยวงค์ พงศาวดารเรื่องสังคายนาพระธรรมวินัย**,
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2521.

แสง มนวิฑูร (แปลและเรียบเรียง), **พระคัมภีร์ที่ปวงค์**, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิง
ศพ พระครูธรรมโมภาสผดุงกิจ, กรุงเทพมหานคร : กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์,
2526.

G.P. Malalasekera, The Pali Literature of Ceylon, London: 1928.

Gandhavamsa, ed. J. Minayeff, JPTS, 1886.

Hardy ed., Colophon of the Nettippakaranatthakatha, London: PTS, 1902.

Louis de Zoysa, A Catalogue of the Temple, Libraries of Ceylon, 1885.

Pajjamadhu, ed. By E.R. Gunaratne, JPTS, 1887.

Rupasiddhi, ed. By Pannasekhara Mahanayakathera, Colombo, 1933.

Sir D. B. Jayatilaka, The Katikavatsangara, Kalaniyam 1955.

Thomas Watters, On Yuan Chwang's Travels in India 629–645, ed. T.W.Rhys Davids and S. W.
Bushell, London, 1905.

